

Een wet voor de Aarde

Het klinkt ontzettend hoopvol: een internationale ecocidewet die schendingen van ecosystemen strafbaar maakt. ‘Advocaat van de Aarde’ Polly Higgins pleit er al jaren voor. Mooie bijkomstigheid: “Internationaal strafrecht gaat boven handelsverdragen.” Tekst Liesbeth Sluiter

Beeld xxxx

“De klimaatonderhandelingen in de VN zijn inherent gebrekkig”, zegt Polly Higgins. “Vijf landen leveren de meerderheid van de deelnemers, omdat rijke landen grote delegaties kunnen sturen. Kleine eilandstaten delen soms met zijn vijven één onderhandelaar. Dat schept machtsongelijkheid. Terwijl de zakenwereld aan tafel wordt uitgenodigd, hebben ngo’s en inheemse gemeenschappen slechts de status van waarnemer. Het is al 21 jaar een praatclub waarin *big business* zijn belangen kan vertegenwoordigen. De ecocidewet is effectiever.”

Gruwelkwartet

In 2010 ging de Schotse advocaat Polly Higgins de boer op om de wereld ervan te overtuigen dat ecocide thuishoort in het rijtje misdaden tegen de vrede – naast genocide, misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden en agressie (foltering), het gruwelkwartet waarvoor in 1998 het Internationaal Strafhof werd opgericht. Higgins sprak de Verenigde Naties toe, hield TED-talks, schudde ngo’s op, schreef boeken, praatte met ministers, juristen en inheemse volken. De respons groeit. Overal ter wereld scharen juristen zich achter Higgins’

initiatief. Haar boek *Eradicating Ecocide* kreeg in Engeland een publieksprijs. In Nederland zet de online gemeenschap Stop Ecocide de ecocidewet op de kaart. De VPRO zond onlangs de *Tegenlicht*-documentaire *Advocaat van de aarde* uit; bij de daaropvolgende *meet up* in Amsterdam besloot het massaal aanwezige publiek tot een extra bijeenkomst om acties in Nederland te beramen. Op 1 december behandelde de Tweede Kamer een Partij van de Dieren-motie, die de regering vroeg ecocide toe te voegen aan de misdaden berecht door het Internationaal

Strafhof. [NB: uitslag invoegen] En ook in internationale fora als het Europees Parlement en de VN vindt het pleidooi voor de ecocidewet gehoor, zij het vooralsnog met weinig concreet resultaat.

Olof Palme

Het idee is niet nieuw. In een toespraak tot de VN in 1972 plakte de Zweedse premier Olof Palme het etiket ecocide op de Vietnamoorlog. Dat leidde in 1973 tot een Ecocide Conventie, die het Internationaal Strafhof later in afgezwakte vorm gebruikte bij de de-

Deelnemers van de extra *Tegenlicht meet up* brachten bij de Klimaatparade van 29 november de ecocidewet onder de aandacht.

finitie van oorlogsmisdaden. Milieuvervuiling is op korte termijn vaak winstgevend; effectieve wetgeving kan dus rekenen op tegenwerking. “Onlangs werd bekend”, zegt Higgins, “dat tot vlak voor de oprichting van het Internationaal Strafhof ecocide nog werd genoemd als vijfde misdaad tegen de vrede. Vier landen hebben dat verhinderd: de VS, Engeland, Frankrijk en Nederland. Landen met grote belangen in olie, kernenergie en genetische modificatie.” Net als de klimaatonderhandelingen heeft dus ook de ecocidewet al een lange en schrale geschiedenis. Waarom zou die dan toch de voorkeur verdienen? Op de eerste plaats is de weg naar het einddoel simpeler. Eén staatshoofd moet in de VN een amendement op de wet betreffende misdaden tegen de vrede agenderen. Voor aanneming is tweederde van de stemmen no-

dig, volgens het principe één staat één stem. Het helpt dat de 54 kleine eilandstaten die door zeespiegelstijging dreigen te verdrienen, ruim de helft daarvan vertegenwoordigen. Na aanneming moeten staten de wet ratificeren, wil die in hun land van kracht worden. “Maar de ecocidewet is ook fundamenteel anders dan klimaatonderhandelingen”, zegt Higgins fel. “Het betekent dat de samenleving een morele kwestie omzet in strafrecht. Vergelijk het met het moment waarop we slavernij in de ban deden. Strafrecht houdt in dat de staat actie onderneemt ter bescherming en uit naam van de burgers, en dat anders in de gevangenis kunnen belanden.” De CEO van een kolencentrale bijvoorbeeld? “Absoluut. Zoiets is onmogelijk onder de huidige internationale milieuwetten want dat is *soft law*: verdragen, conventies en pro-

tocollen, zonder handhavingsmiddelen. Engeland heeft het nucleaire non-proliferatieverdrag ondertekend, maar verhandelt gewoon kernwapens.” Strafrecht is ook een andere arena dan het burgerlijk recht, waarin de ene partij de andere een proces aandoet en het resultaat hoogstens een boete of schikking is. Higgins geeft een recent voorbeeld. “Een bedrijf loost in Brazilië jarenlang arsenicum en kwik op een stuwmeer. De dam breekt, het vervuilde water doodt alles wat leeft in een 500 kilometer lange rivier. De grootste Braziliaanse milieuramp ooit. Het bedrijf krijgt een boete en kan doorgaan. Als ecocide een misdaad was, zou de staat de CEO kunnen straffen en misschien zelfs het bedrijf liquideren. Zoiets werkt ook preventief. Iemand die ergens CEO wil worden, zal de risico’s van dat bedrijf verdomd goed onderzoeken. →

→ Aandeelhouders zullen transparantie eisen.”

Zorgplicht

Ook overheidsvertegenwoordigers liggen onder vuur als de ecocidewet van kracht wordt. Niet alleen als zij actief het milieu verwoesten, maar ook als ze nalaten de bevolking te beschermen – denk aan Groningen en de gaswinning. Of aan het Urgenda-proces, waarin de rechter de staat veroordeelde omdat die te weinig onderneemt tegen klimaatverandering, wat haar burgers in gevaar brengt. De overheid ging in beroep met het argument dat ze op dit vlak geen zorgplicht heeft, en dat klopt. De ecocidewet zou die ontsnappingsroute blokkeren.

“Het echt radicale”, zegt Higgins, “is dat de wet verder gaat dan straf; men moet verantwoordelijkheid nemen voor de Aarde. Nu mag men die schade toebrengen, omdat veel huidige wetten eigendom beschermen. Bedrijven schakelen niet over op schone energie omdat de wet hen gebiedt allereerst de aandeelhouder te bedienen. Een ecocidewet die het *First do no harm*-principe uit het internationale recht in praktijk brengt, zou het huidige model op zijn kop zetten door *people* en *planet* boven *profit* te stellen. Rentmeesterschap vóór eigendom. Zorg vóór winst. Een fundamentele verschuiving.”

Het aannemen van de ecocidewet lijkt een fluitje van een cent. Toch heeft zich nog geen staatshoofd aangediend om het amendement te agenderen. Zijn er misschien, net als bij de klimaatonderhandelingen, machtige lobby's aan het werk? Robert Kennedy zei in een interview met *Down to Earth* (zie onze website) dat niet de milieuwetten het probleem zijn, maar de horigheid van politiek en media aan het grote geld.

Higgins wil er niet van horen: “Als *big business* een rol had gespeeld bij het criminaliseren van genocide was het nog steeds niet gelukt, want aan genocide valt veel te verdienen. Staatshoofden paaien met handelsverdragen gaat ook niet op; de bevolking laat

hen vallen als ze een deal sluiten terwijl hun land verdrinkt. Kennedy kijkt door de lens van de afgestompte advocaat die zich neerlegt bij ‘de gang van zaken’. Hij heeft veel bereikt bij het opschonen van de Hudson-rivier, maar met civielrechtelijke middelen alleen is zijn werk nooit af, omdat bedrijven de rechtsgang frustreren en kunnen blijven vervuilen. Texaco Chevron heeft een proces over het dumpen van giftig afval in de Amazone 17 jaar gerekt. Toen ze verloren, wilden ze het proces naar de VS verplaatsen omdat Ecuador een corrupt land zou zijn. Als het Internationaal Strafhof ecocide kan gaan vervolgen, zijn dergelijke spelletjes onmogelijk.”

Vogelvrij

Het Internationaal Strafhof is jong, de eerste zaak dateert van 2004. Het is een inhaalslag van de wet in een geglobaliseerde wereld, waarin nationale wetten onvoldoende reikwijdte hebben om misdaden met een internationaal karakter te bestraffen. Ook milieumisdaden ontsnappen vaak de dans, met name als er transnationale bedrijven in het spel zijn met hun lange, ondoorzichtige productieketens en brievenbussen in belastingparadijzen.

Het Internationaal Strafhof hanteert een principe dat de pakkans in de internationale arena vergroot: *erga omnes*, wat betekent dat rechten en plichten onvoorwaardelijk voor alle staten en individuen gelden. Een verdachte CEO of overheidsfunctionaris kan zich dan wel in een land verschuilen dat het

De ecocidewet beoogt ecocide toe te voegen aan de misdaden tegen de vrede, berecht door het Internationaal Strafhof. Ecocide wordt gedefinieerd als ernstige beschadiging, verwoesting of verlies van ecosystemen. Daarbij gelden vrij precieze criteria van omvang, duur of impact van de ecocide. Dat “of” is belangrijk: het vergroot de kans dat een misdrijf onder de definitie valt. Ook ecocide door natuurlijke oorzaken valt onder de wet, dan geldt zorgplicht. De aanklager beslist of iets een zaak is voor het Strafhof. Vervolging kan individuen en collectieven treffen. Na getuigen en deskundigen te hebben gehoord beslist de rechter over aansprakelijkheid en straf. Opzet of roekeloosheid zijn verzwarende omstandigheden maar hoeven niet bewezen te worden. Was dat wel zo, dan zouden weinig zaken gewonnen worden. Higgins: “Geen enkele CEO bedenkt ‘s morgens wat hij nu eens zal verwoesten. Hij maakt plannen om winst te maken en accepteert of negeert de gevolgen voor de aarde.”

Internationaal Strafhof niet erkent (zoals Amerika), maar buiten die landsgrenzen is hij vogelvrij. Denk aan de Chileense dictator Pinochet die in Engeland werd ingerekend.

Erga omnes voorkomt ook dat bedrijven hun boeltje oppakken en verhuizen als de gronden ergens te heet onder de voeten wordt: wat ze doen is overal even strafbaar. En wat óók niet meer kan: verantwoordelijkheid voor een misdrijf ontlopen door verkoop van het bedrijf, zoals Union Carbide deed na de gifgasramp in Bhopal. Onder de ecocidewet is diegene aansprakelijk die de leiding had ten tijde van het misdrijf.

Tot slot kan de wet volgens Higgins ook handelsverdragen als TTIP fatsoeneren. “Internationaal strafrecht gaat boven handelsverdragen. Stel, een multinational wil in Nederland cracken. De minister weigert de vergunning vanwege het gevaar van ecocide. Als het bedrijf wil procederen, kan de regering het op grond van haar zorgplicht aanklagen. En de regering zal winnen. De ecocidewet geeft de overheid een steun in de rug en zal de kwalijke gevolgen van TTIP blokkeren.”

De campagne voor de ecocidewet loopt nu bijna zes jaar. Polly Higgins weet zeker dat het gaat lukken, en grote gevolgen zal hebben. “De vraag is niet of, maar wanneer. En deze wet neemt de top van bedrijven en regeringen op de korrel. Die paar duizend mensen die de wereld regeren en haar kunnen veranderen.” □

“People en planet boven profit. Rentmeesterschap vóór eigendom. Zorg vóór winst. Een fundamentele verschuiving”